

REGIONAAL- JA
PÕLLUMAJANDUSMINISTEERIUM

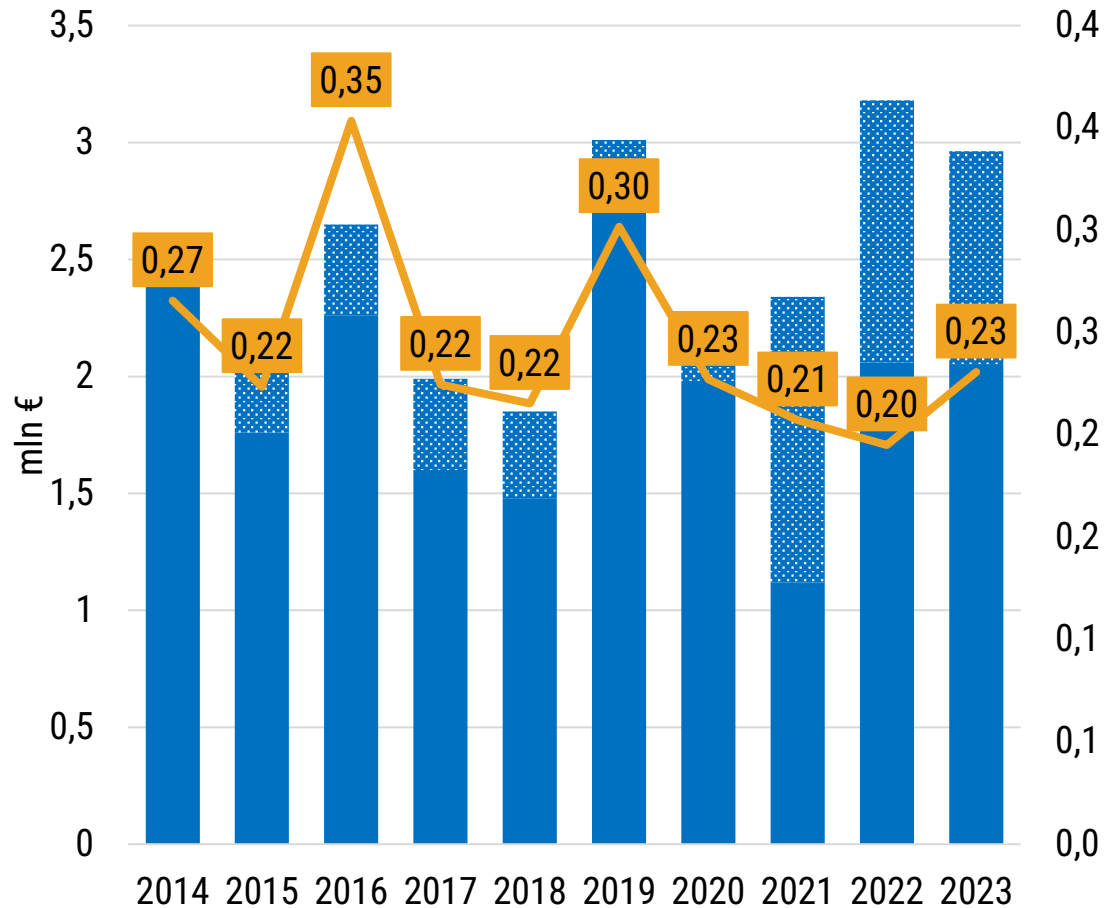
Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

Lamba- ja kitsekasvatuse sektori ülevaade ja tuleviku väljavaated

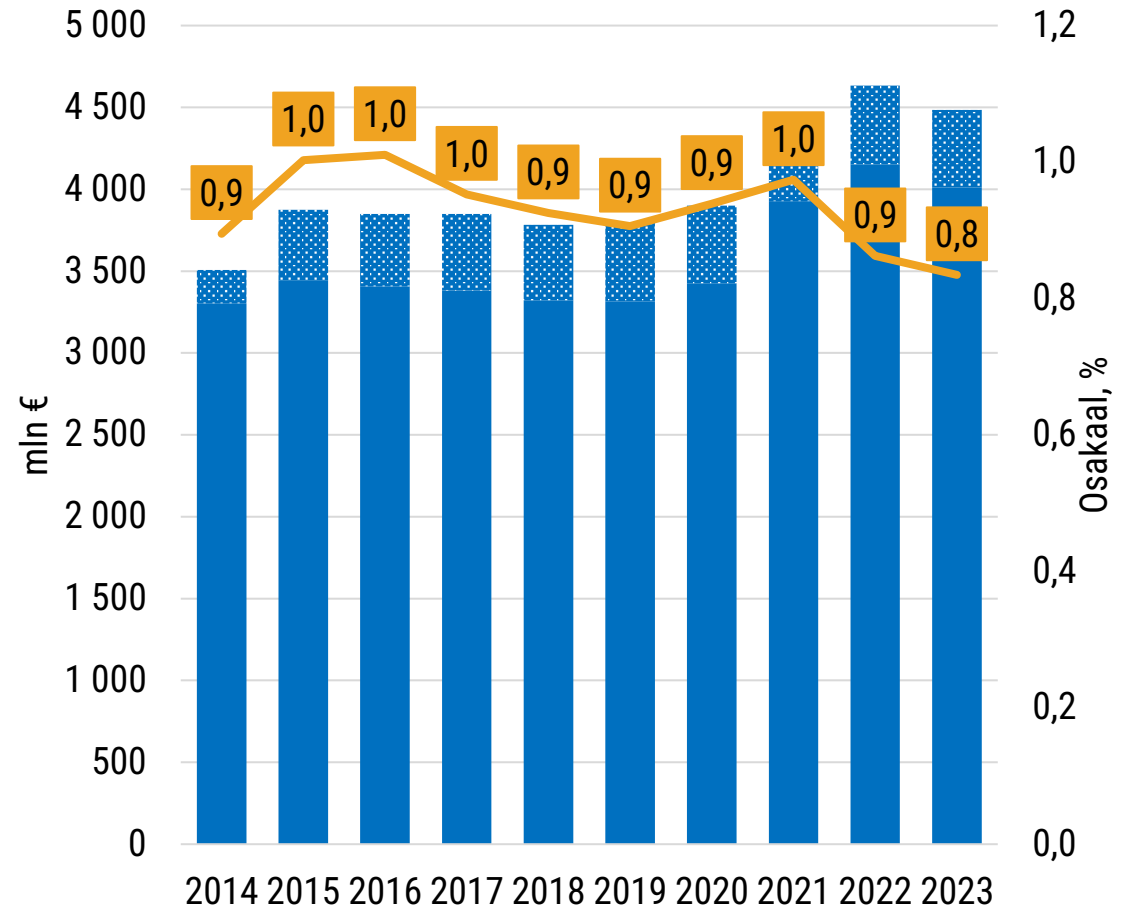
9. oktoober 2024

Kristel Maidre, Liina Jürgenson, Marje Ree, Katrin Rannik,
Katre Kirt (METK)

Lammaste ja kitsede toodangu väärtus Eesti ja EL

- sh toodanguga seotud toetused
- EE toodangu väärtus
- Osakaal põllumajandustoodangus, %

- sh toodanguga seotud toetused
- EL toodangu väärtus
- Osakaal põllumajandustoodangus, %

Lamba- ja kitsekasvatajad 2024 september

Lamba-ja kitsekasvatajate, kellel on uted ja emakitsed, kasutuses on ~4% põllumajandusmaast.

Lamba- ja kitsekasvatajaid 1857

Lambaid 51 885, kitsi 1857

Utude ja emakitsede pidajaid ~ 1360

sh füüsilised isikud 46%

~13% uttedest ja lammastest on füüsiliste isikute nimel

~87% on ettevõtete ja organisatsioonide nimel.

Isikutest, kellel on uted ja emakitsed

~40% ei taotle pindalatoetusi

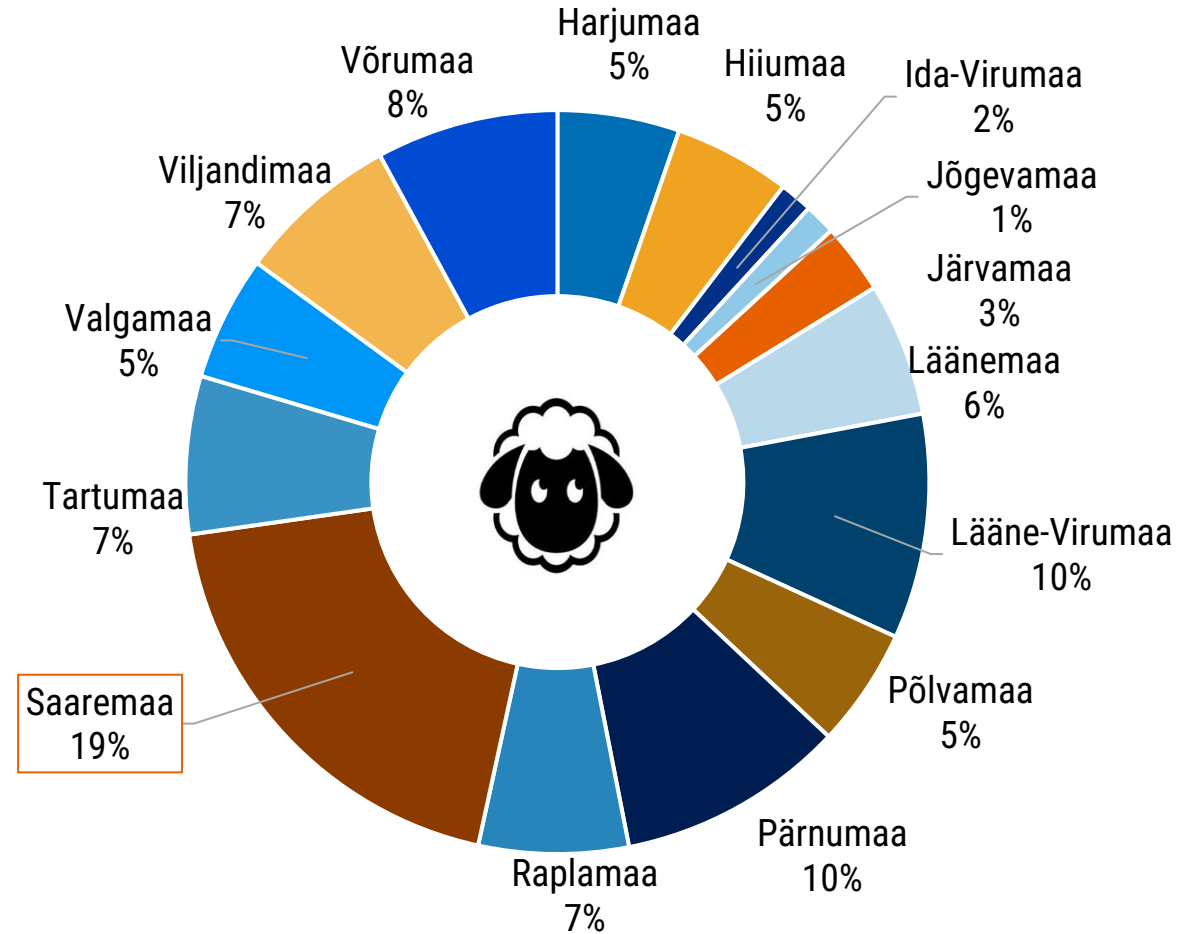
~92% kasvatavad ka püsikultuure

~39% taotlevad UTK, neil on 74% lammastest ja kitsedest

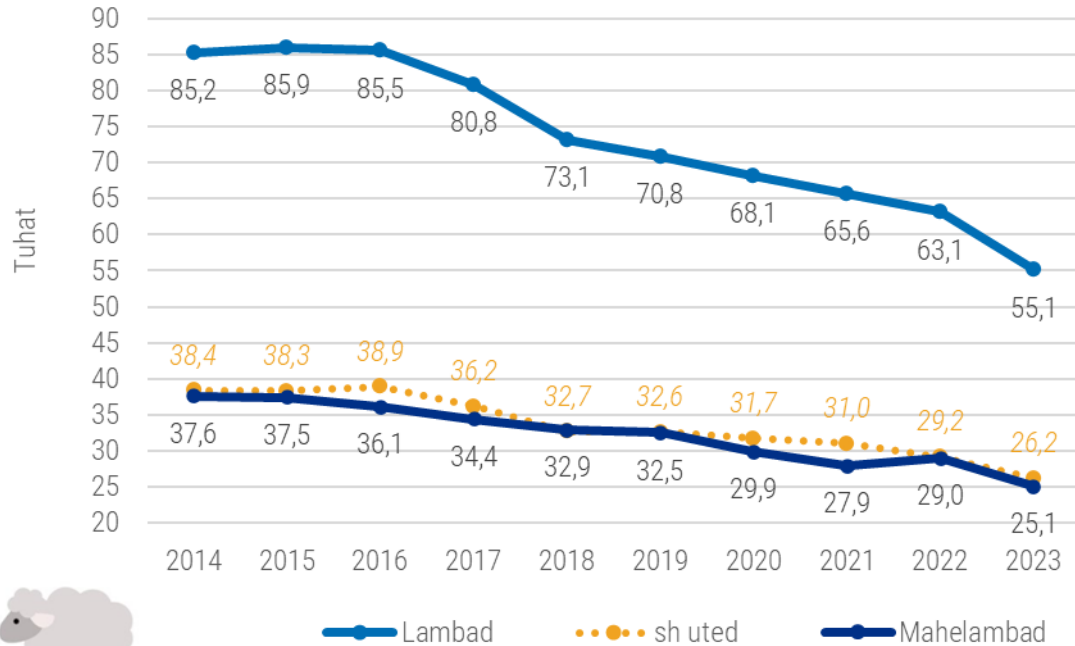
~6% taotlevad KSM, neil 13% lammastest ja kitsedest

~21% taotlevad MAHE, neil ~49% lammastest ja kitsedest

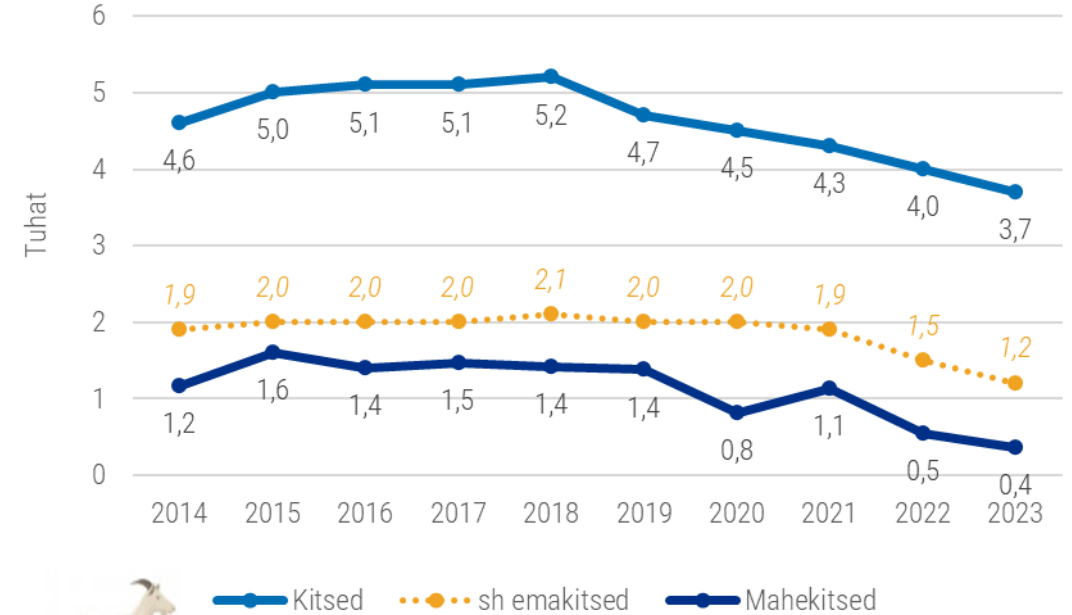
Utude ja emakitsede jaotus

Lammaste ja kitsede arv

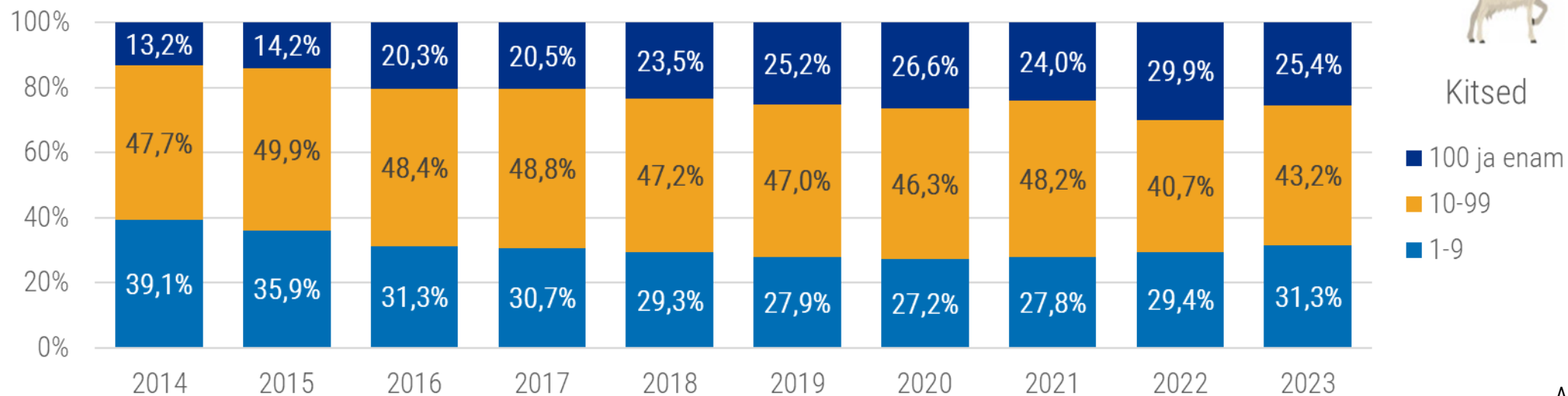
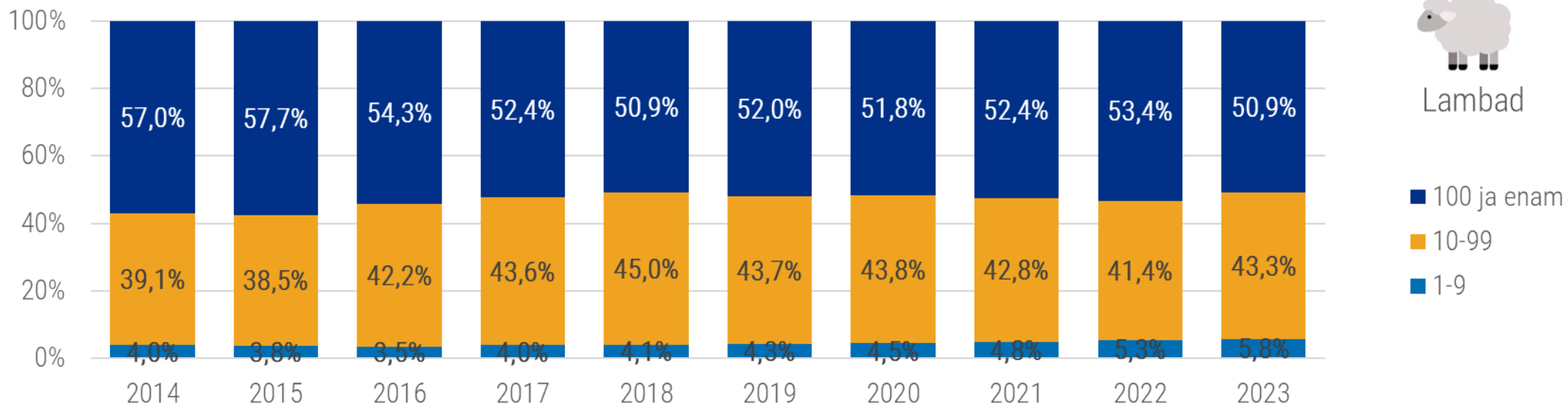

- Kümne aastaga on lammaste arv vähenenud 1,5 korda
- Kümne aasta keskmisena peeti mahepõllumajanduses 44% lammastest

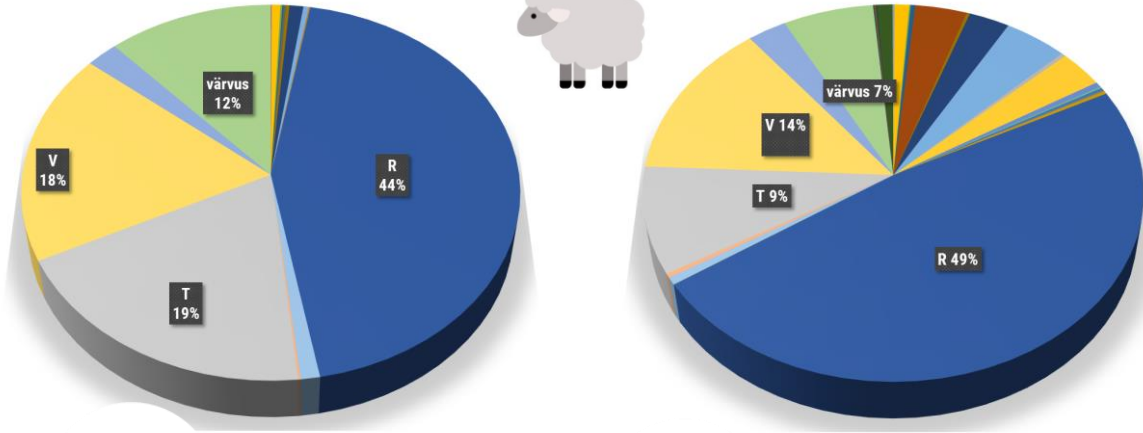
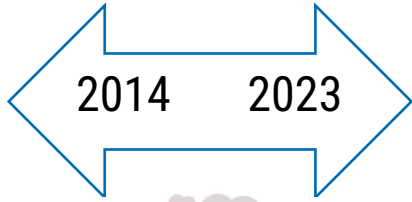

- Kitsede arv on 2018. aastast alates vähenenud 1,4 korda
- Mahepõllumajanduses peeti kitsi enam 2015.aastal (32%) ja vähem 2023. aastal (10%)

Karjade struktuur 2014-2023

Lamba- ja kitsetõud 2014-2023

2014

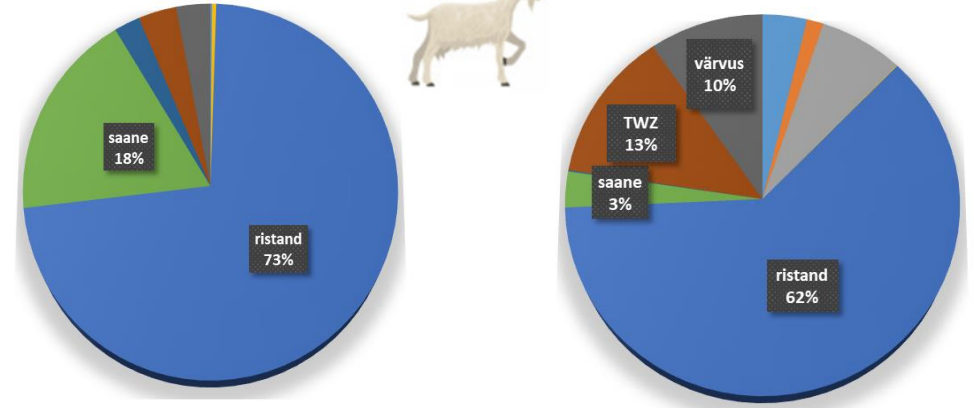
Lambatõuge 24

- ristandeid 44%
- eesti tumedapealisi 19%
- eesti valgepealisi 18%
- kihnu maalammast 0,4%
- dorper 0,01%
- värvuse järgi 12%

2023

Lambatõuge 37

- ristandeid 49%
- eesti tumedapealisi 9%
- eesti valgepealisi 14%
- kihnu maalammast 4,5%
- dorper 3,7%
- värvuse järgi 7%

2014

Kitsetõuge 7

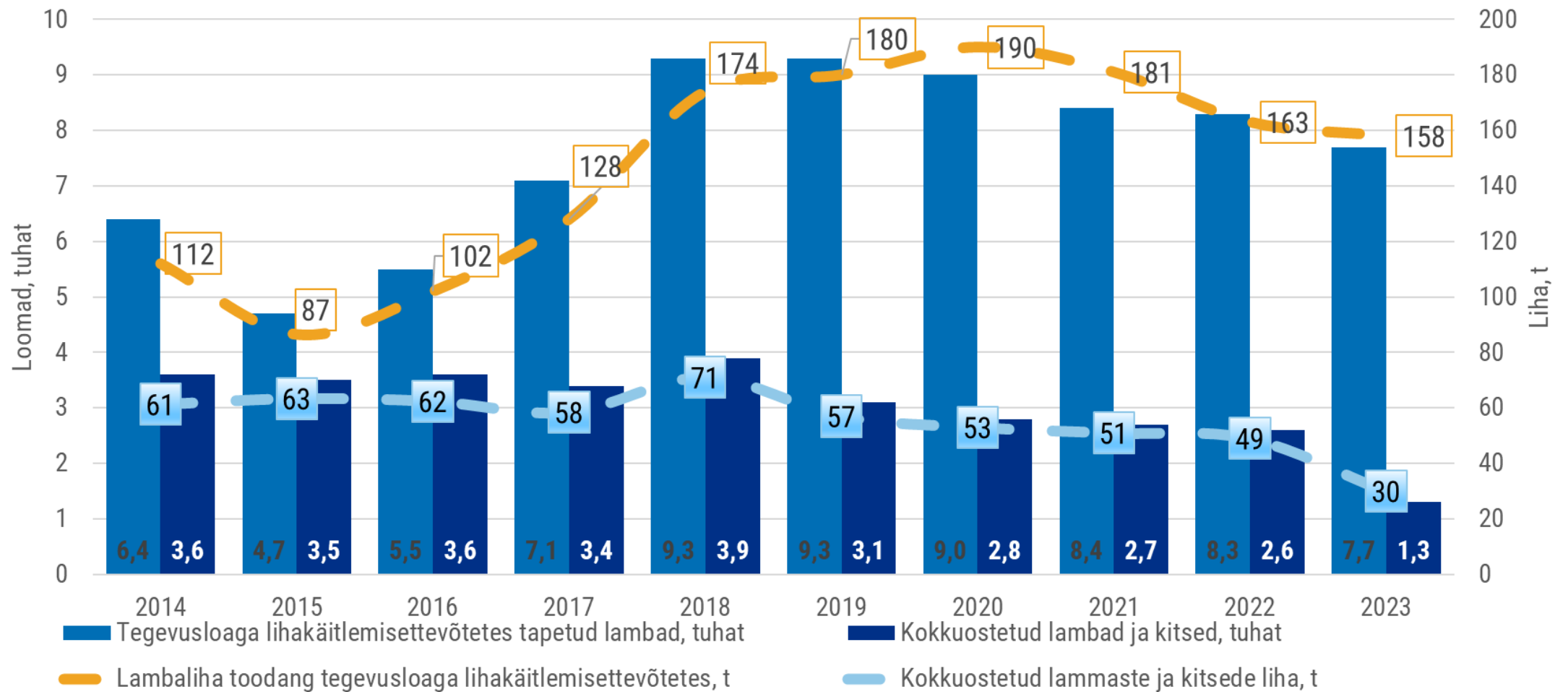
- ristandeid 73%
- saane 18%
- thüringi metsakits 3%
- värvuse järgi 3%

2023

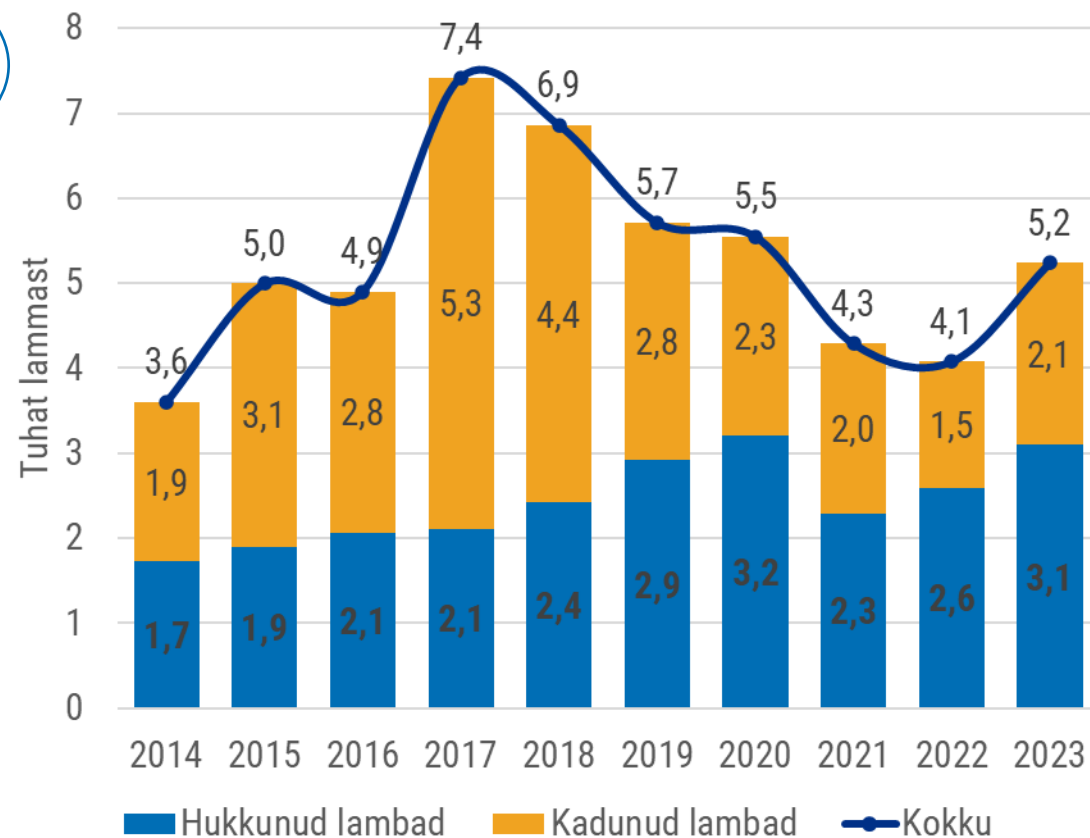
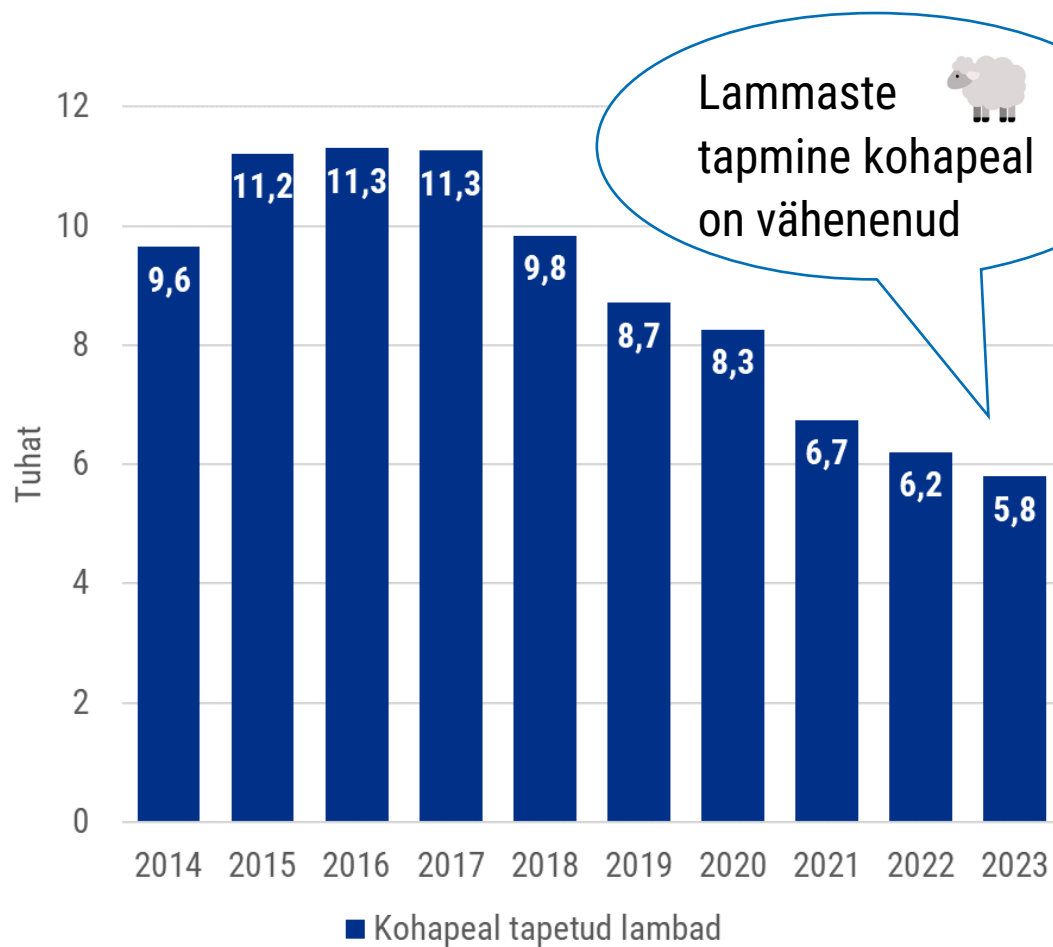
Kitsetõuge 9

- ristandeid 62%
- saane 3%
- thüringi metsakits 13%
- värvuse järgi 10%

Tapetud lambad ja kitsed ning saadud liha

Kohapeal tapetud, kadunud ja hukkunud lambad

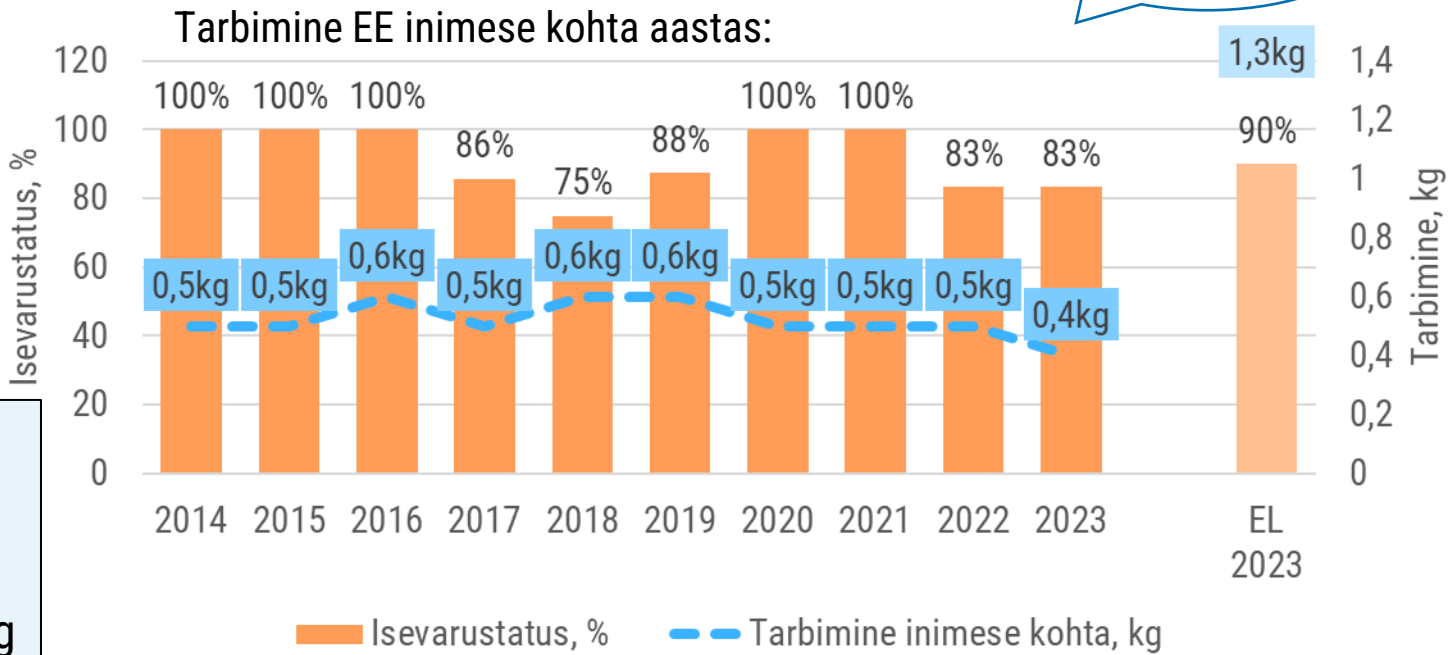
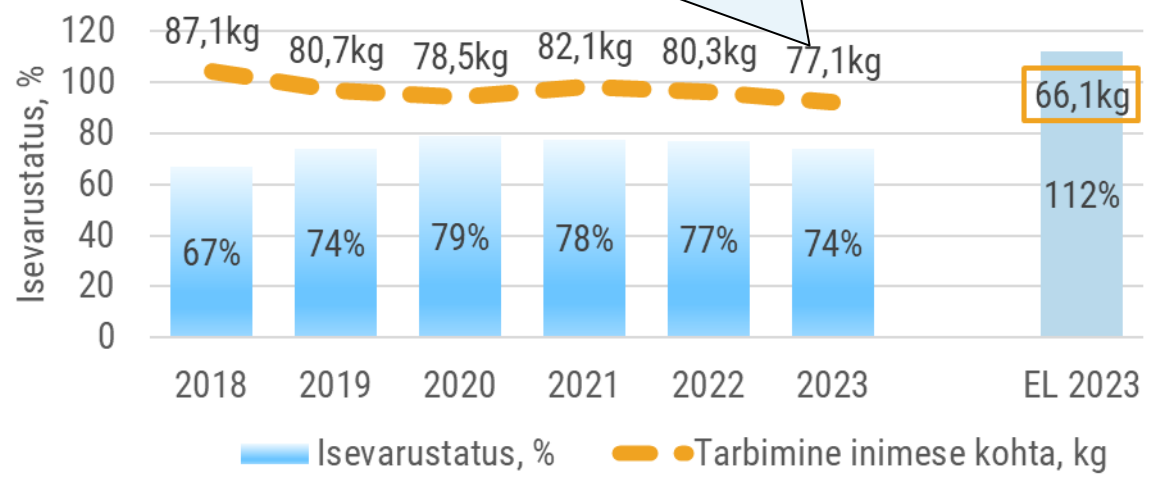

Liha isevarustus (%) ja tarbimine inimese kohta (kg)

- Viimasel kolmel aastal on **lamba- ja kitseliha** isevarustus Eestis **83-100%**
- Liha isevarustus on Eestis **67-79%**
- EL-s on liha isevarustus üle 100% kuid **lamba- ja kitseliha 90%**

Sealiha 37,9 kg
Linnuliha 26,7 kg
Veiseliha 7,7 kg
Lamba- ja kitseliha 0,4 kg

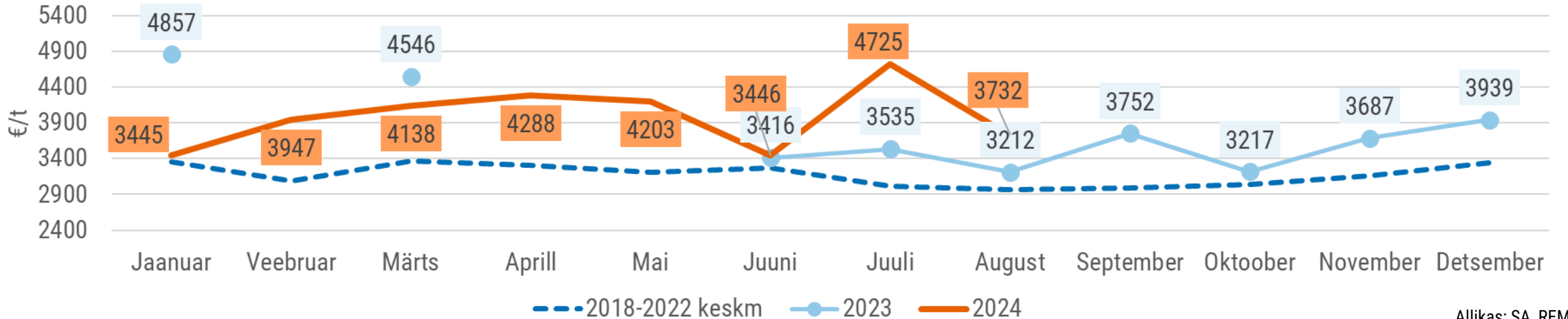
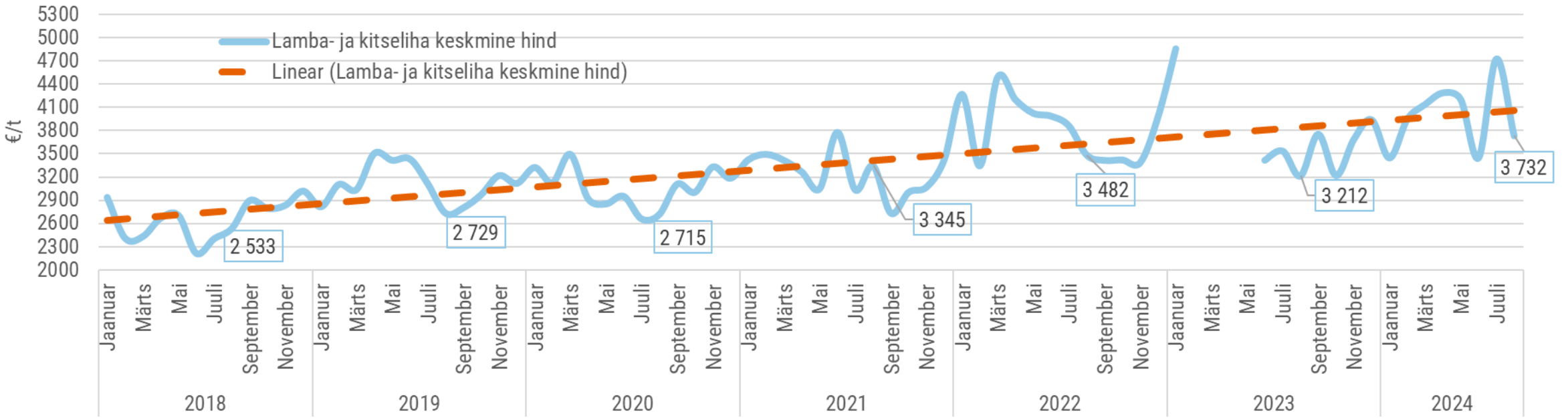
Liha

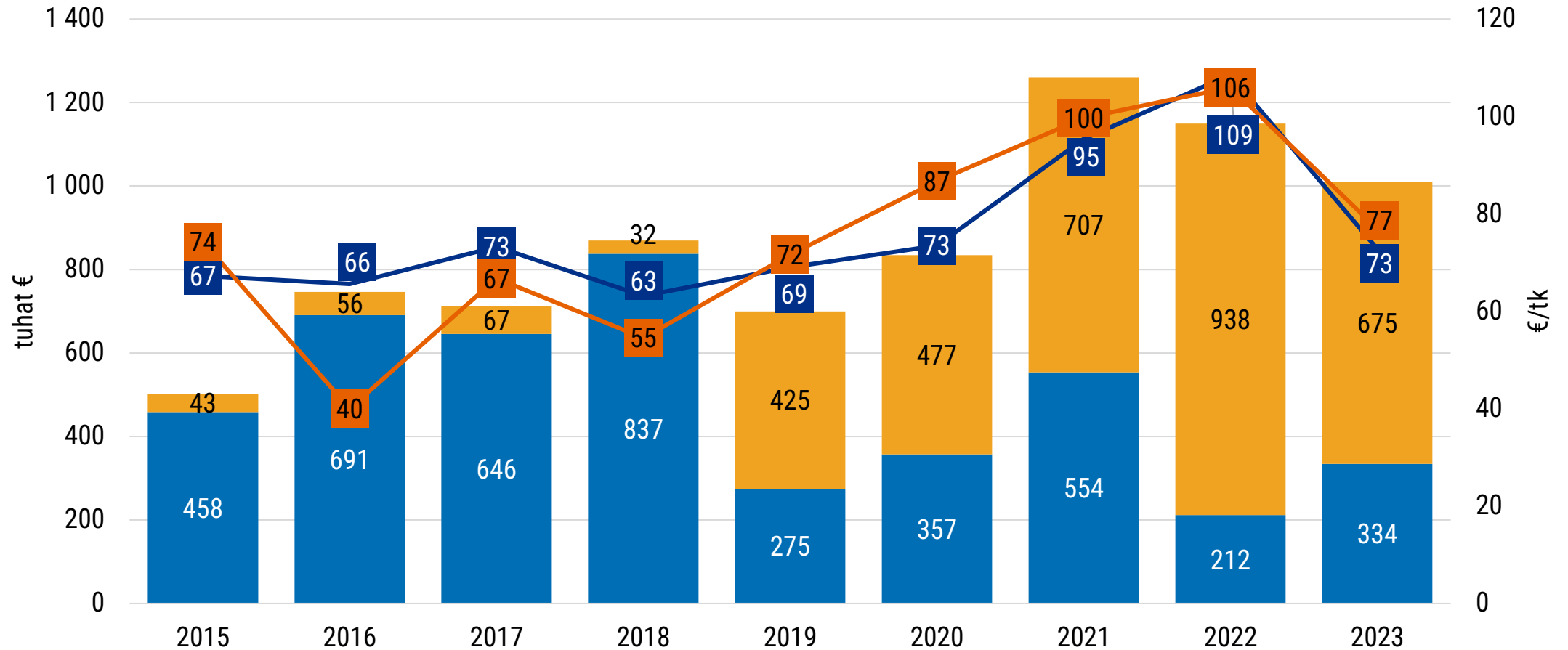
Lamba- ja kitseliha

- Eestis süüakse liha 11 kg enam kui EL-s keskmiselt (sh **lamba- ja kitseliha 900g vähem**)
- **Lamba- ja kitseliha** moodustab **0,6%** liha kogutarbimisest (EL-is 2%)

Lamba- ja kitseliha hind

Eluslammaste eksport 2015-2023 (tuhat €, €/tk)

■ Elusad talled (kuni aasta vanused) (v.a tõupuhtad aretusloomad), tuhat €

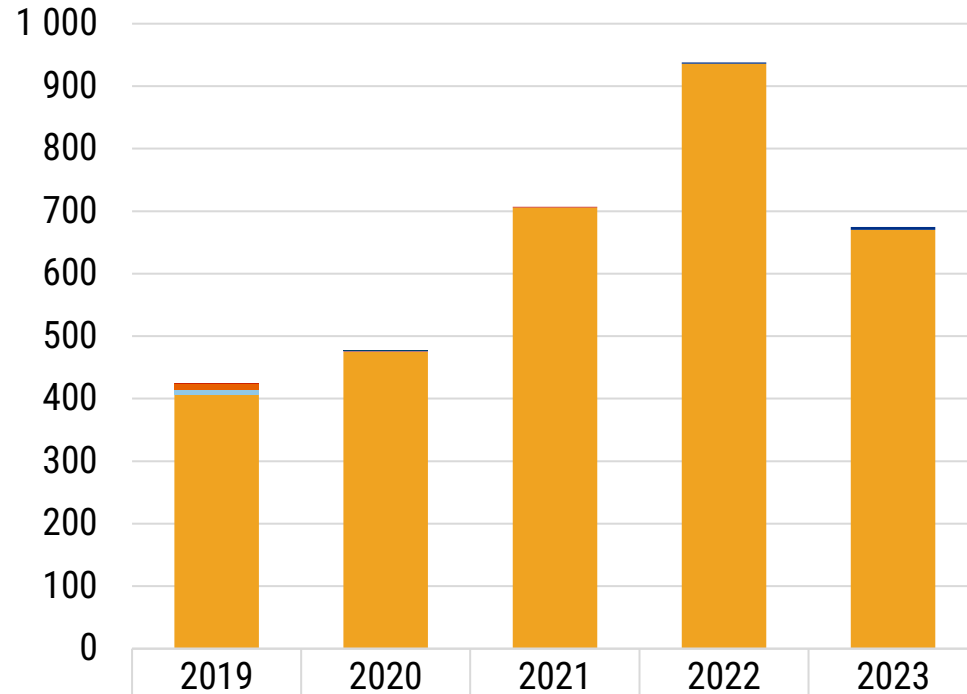
■ Elusad lambad (v.a talled ja tõupuhtad aretusloomad), tuhat €

— Elusad talled (kuni aasta vanused) (v.a tõupuhtad aretusloomad), €/tk

— Elusad lambad (v.a talled ja tõupuhtad aretusloomad), €/tk

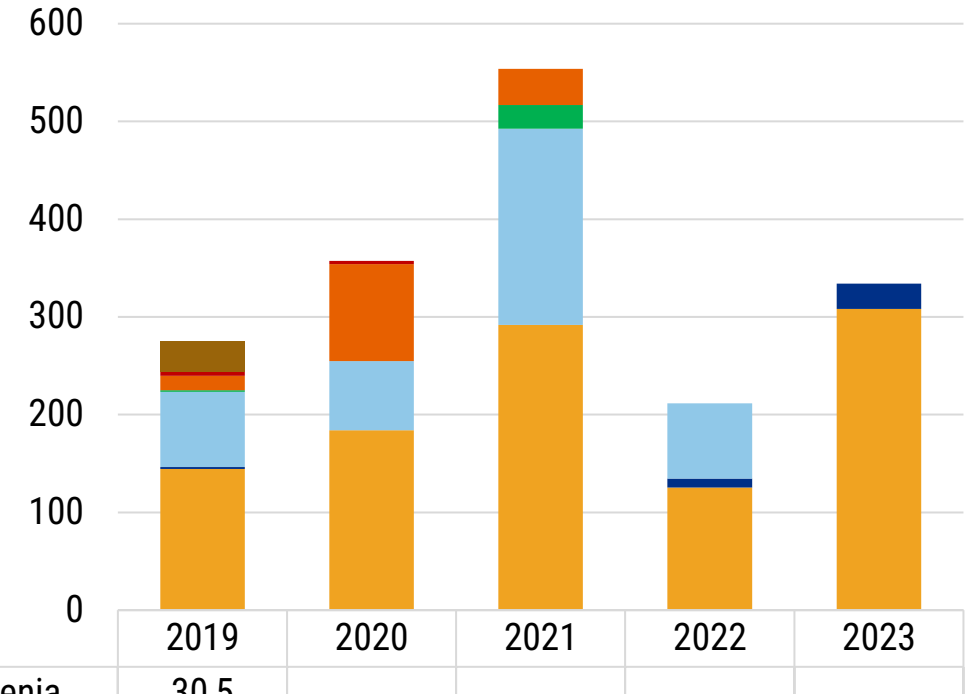
Eluslammaste ekspordi sihtriigid, tuhat €

Elusad lambad (v.a talled ja tõupuhtad aretusloomad), tuhat €

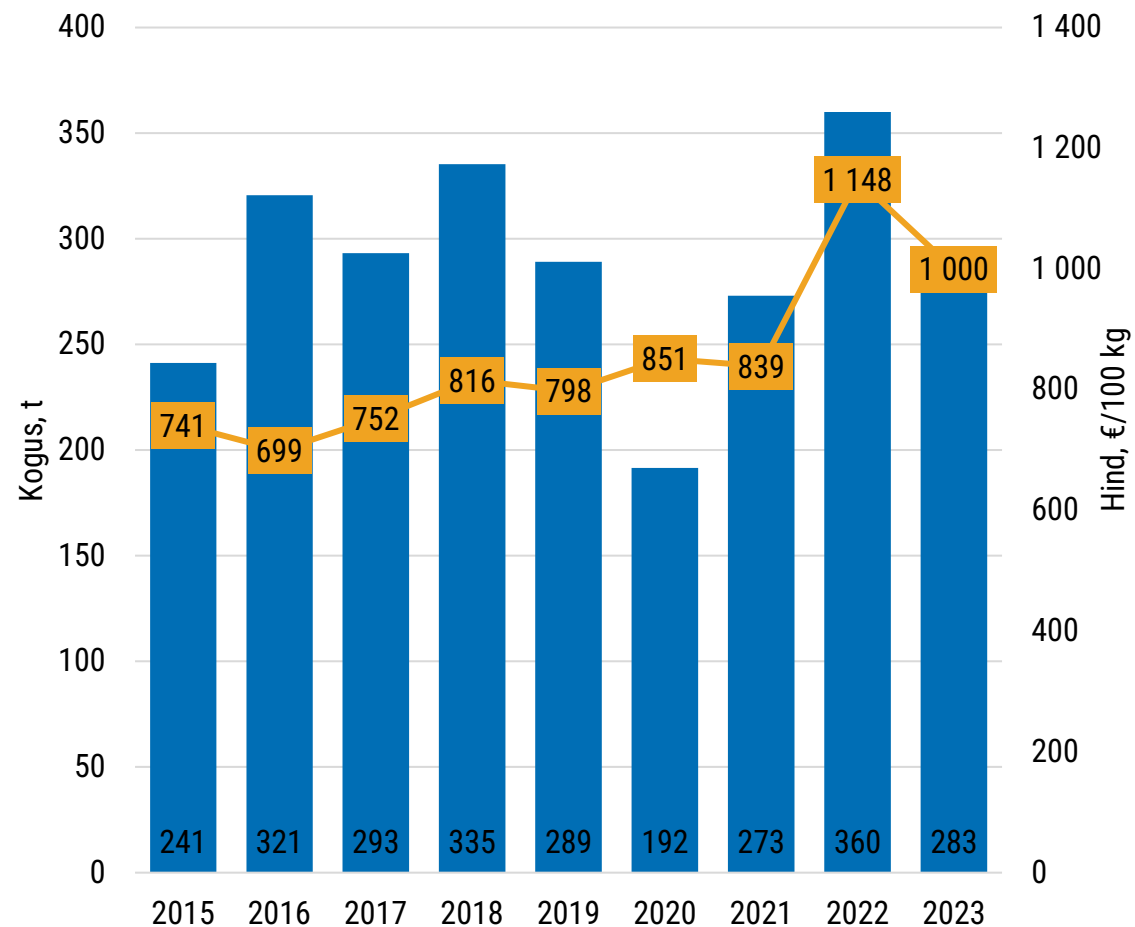
■ Ukraina		0,9			
■ Läti	0,9	0,7	1,0		
■ Prantsusmaa	9,8				
■ Belgia	7,2				
■ Leedu		0,6		1,9	4,7
■ Holland	407,0	474,9	705,9	936,0	670,2

Elusad talled (kuni aasta vanused) (v.a tõupuhtad aretusloomad), tuhat €

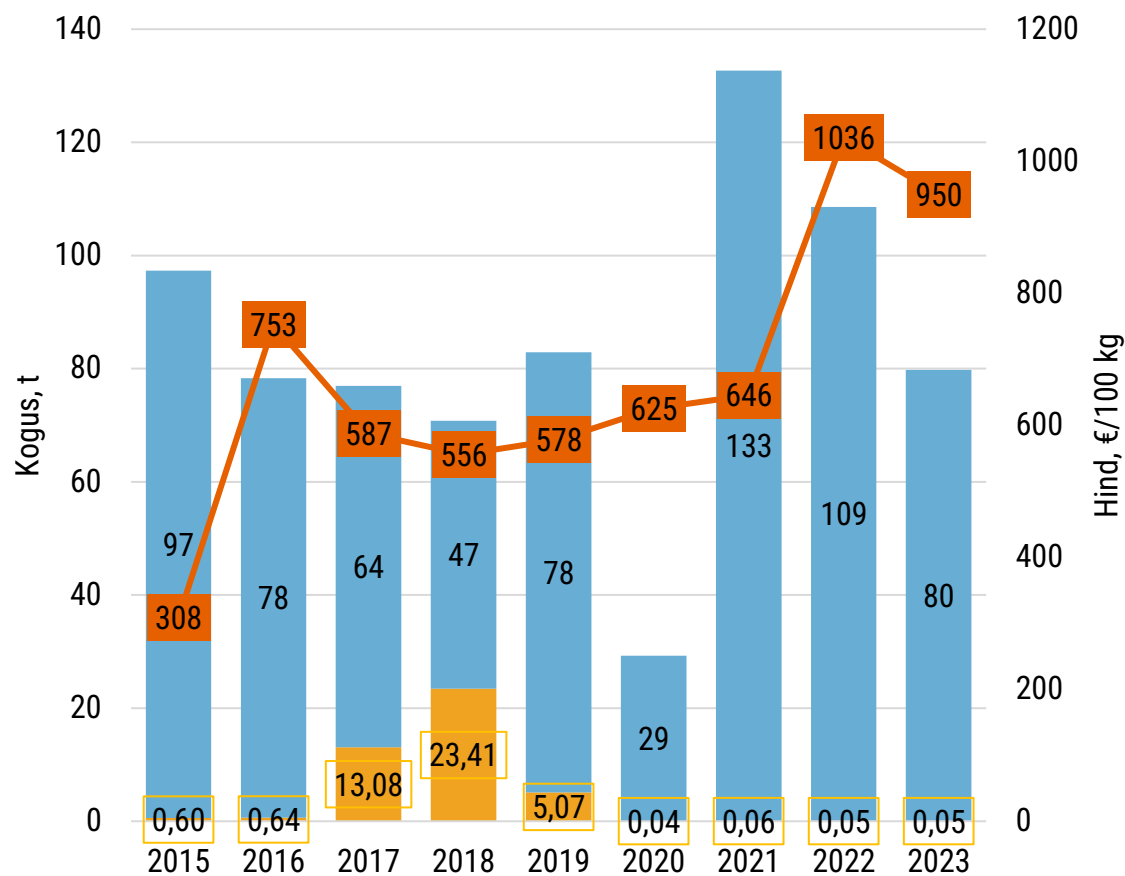

■ Rumeenia	30,5				
■ Läti	4,4	3,3			
■ Prantsusmaa	14,8	99,2	36,7		
■ Saksamaa	1,6		24,4		
■ Belgia	76,8	70,6	200,7	76,9	
■ Leedu	1,9			9,2	25,8
■ Holland	144,6	184,2	291,8	125,5	308,3

Lambaliha import ja eksport, kogus (t), hind (€/100 kg)

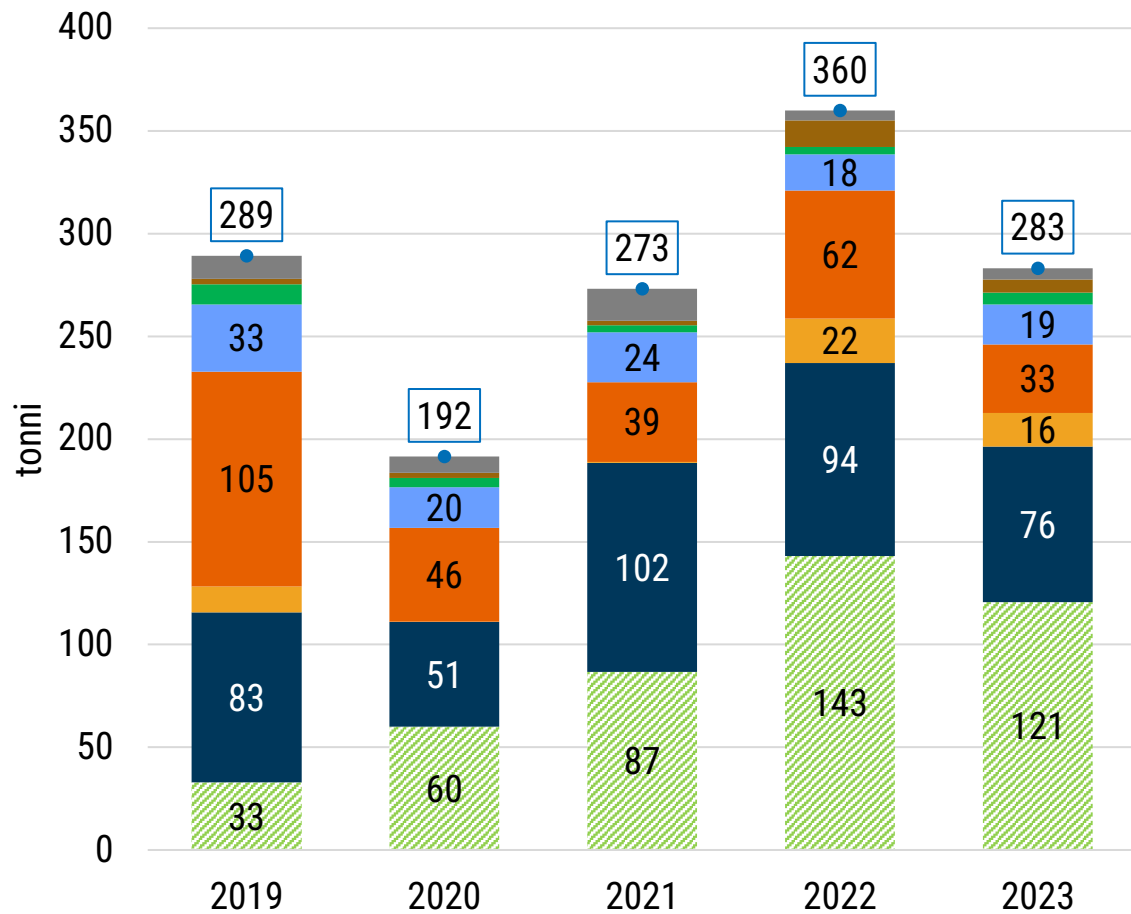
■ Liha import (t)   — Imporditud liha hind (€/100 kg)

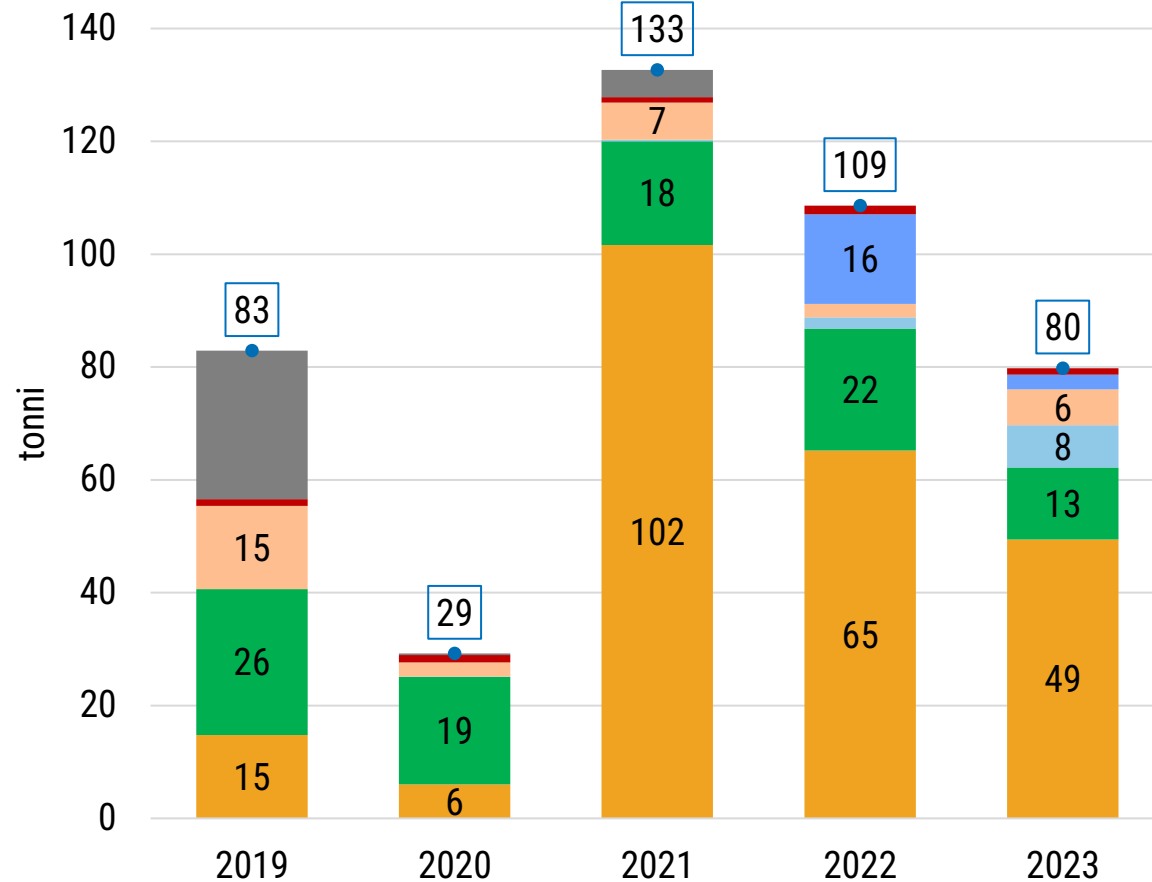
■ Eesti päritolu liha eksport (t)   ■ Re-eksport (t)
 — Eesti päritolu liha hind (€/100 kg)

Lambaliha import ja eksport, tonni

Import, tonni

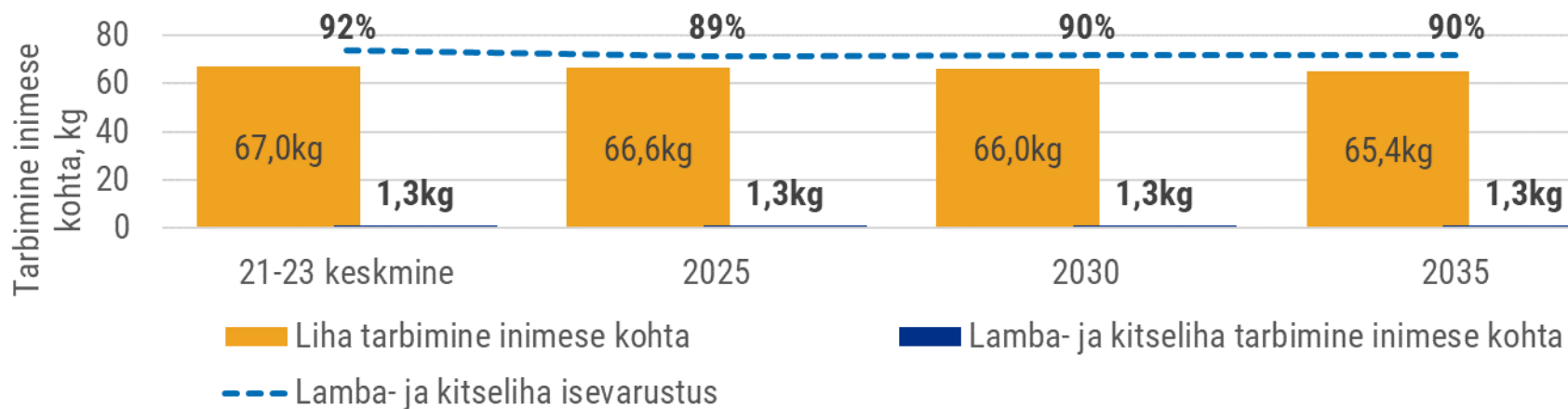
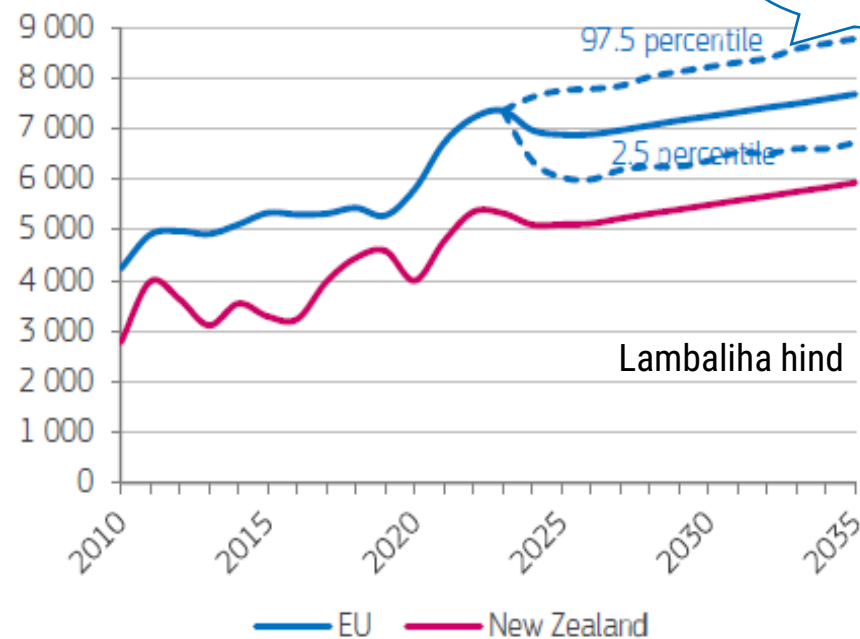
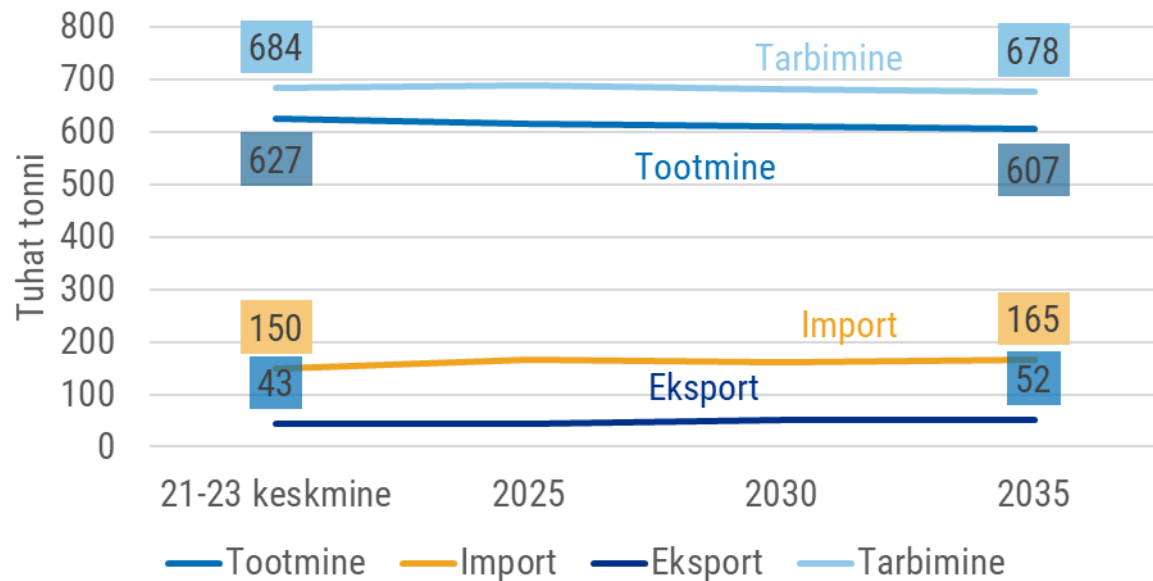
Eksport, tonni

▨ Uus-Meremaa   ■ Holland   ■ Soome   ■ Hispaania
■ Belgia   ■ Läti   ■ Taani   ■ Muud

■ Soome   ■ Läti   ■ Määratlemata riigid   ■ Leedu   ■ Belgia   ■ Norra   ■ Muud

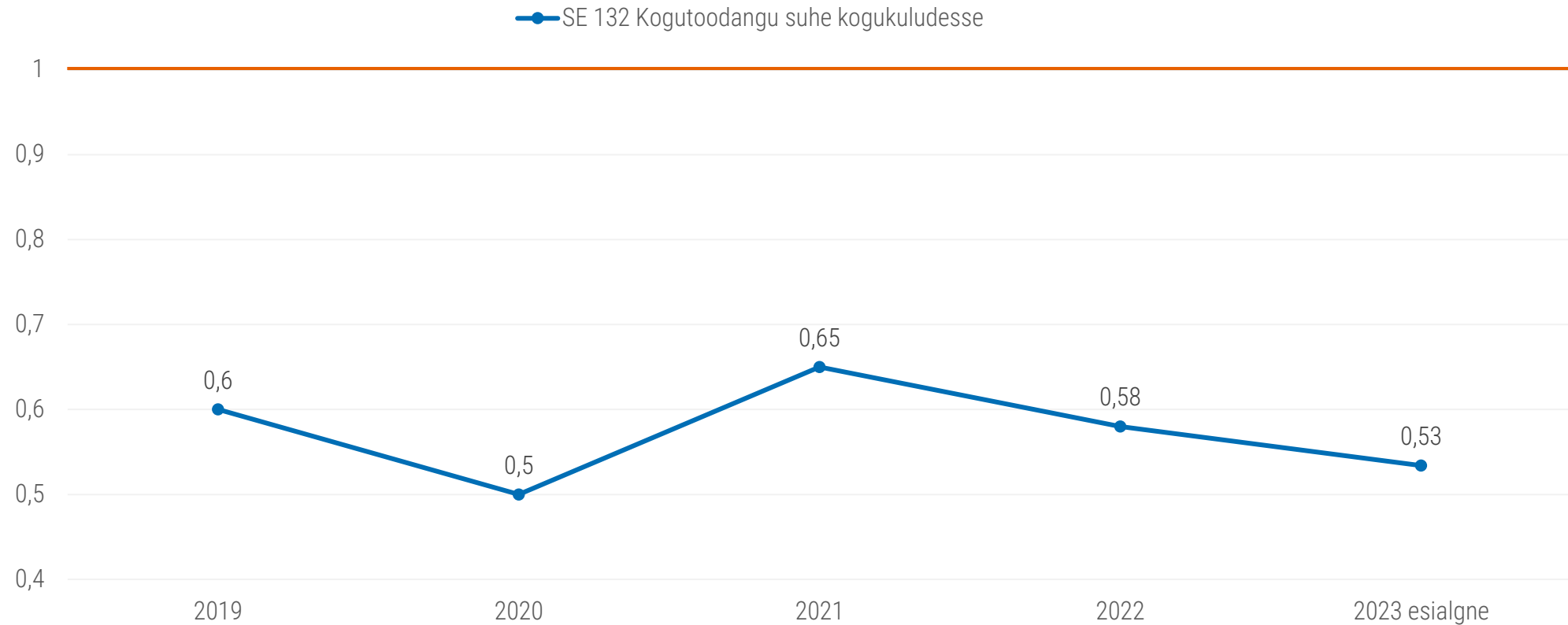
Lamba- ja kitseliha turu väljavaade EL-is

Lamba- ja kitsekasvatuse ettevõtete majandustulemused

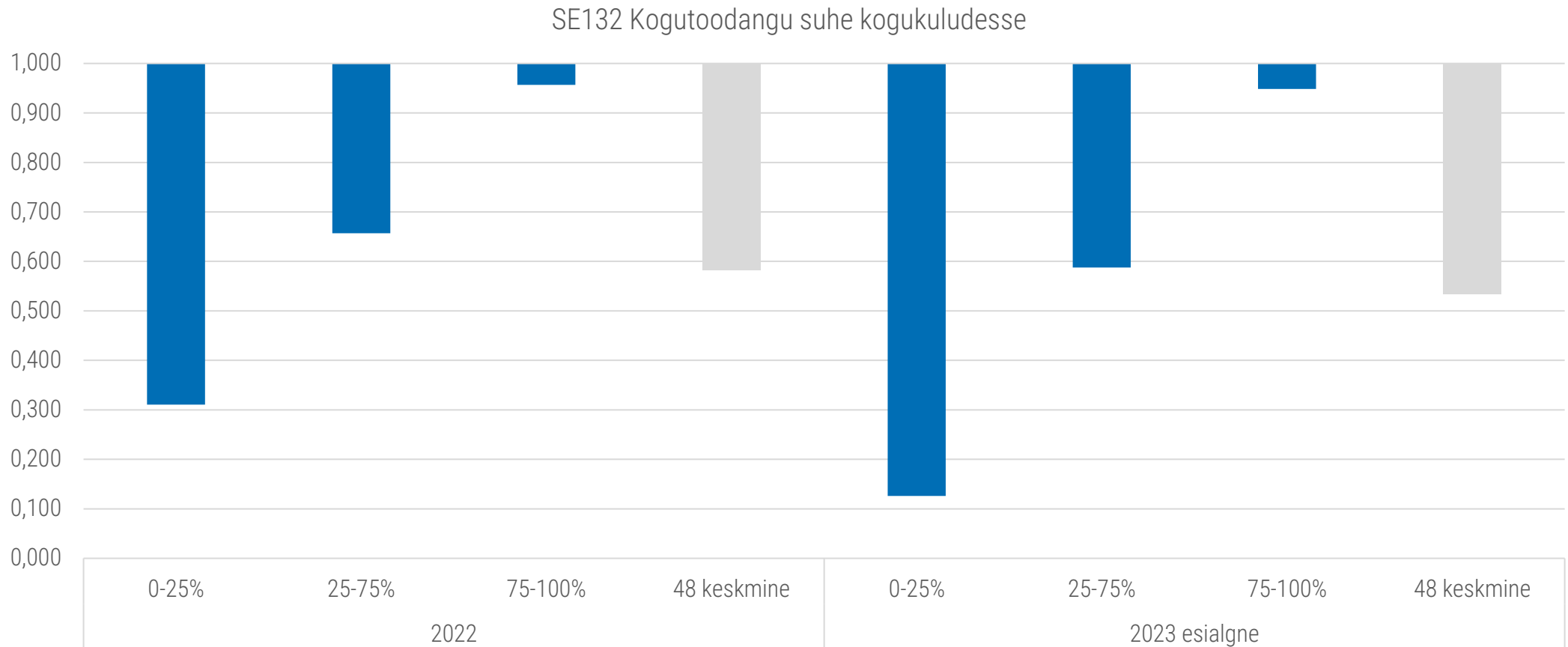

Lamba- kitsekasvatuse tootmistüüp (48)

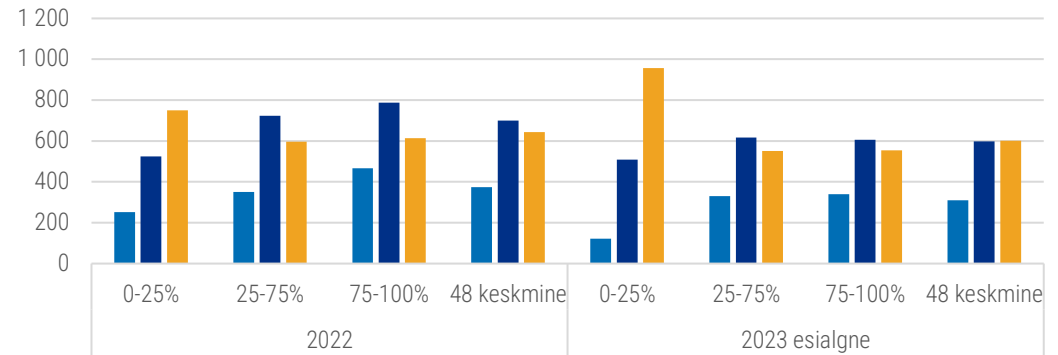
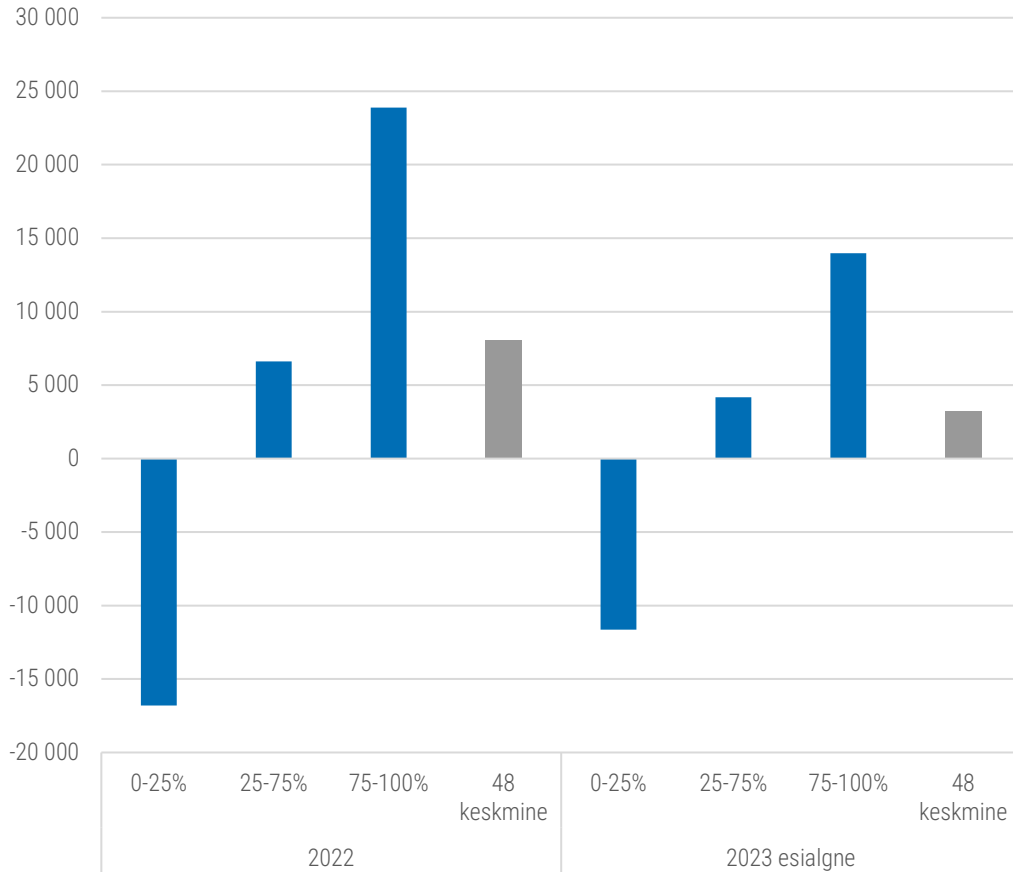
Tootmistüübi keskmises ettevõttes ei kata kogutoodangu väärtus kulusid (ilma tasustamata tööjõukuluta) kokku

Lamba- kitsekasvatuse tootmistüüp (48)

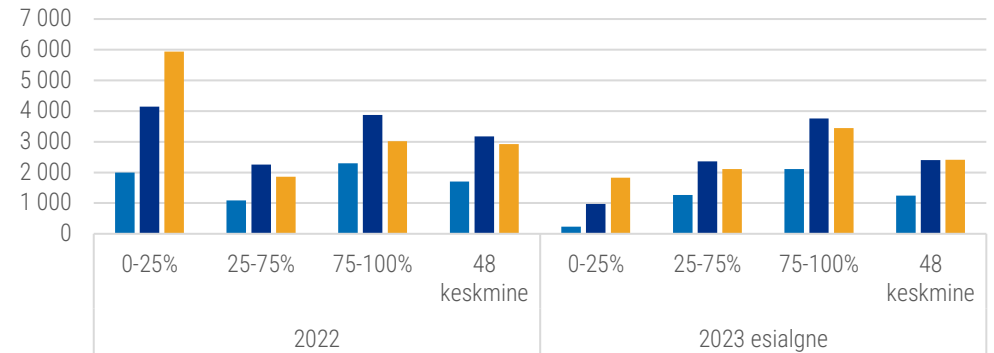

.. tootlikumatel ettevõtetel võib kogutoodang peaaegu kulud ka toetusteta katta

Lamba- kitsekasvatuse tootmistüüp (48), NLV/tjü

- Kogutoodangu (SE131) väärtus ha kohta, €
- Kogutoodang+toetused (va invest) väärtus ha kohta, €
- Kulud kokku (SE270) ha kohta, €

- Kogutoodangu (SE131) väärtus lü kohta, €
- Kogutoodang+toetused (va invest) väärtus lü kohta, €
- Kulud kokku (SE270) lü kohta, €

Lamba- kitsekasvatuse tootmistüüp

Ettevõtjate grupp, kelle kogutoodangu väärtus katab suures osas kulud (25% edukate grupp):

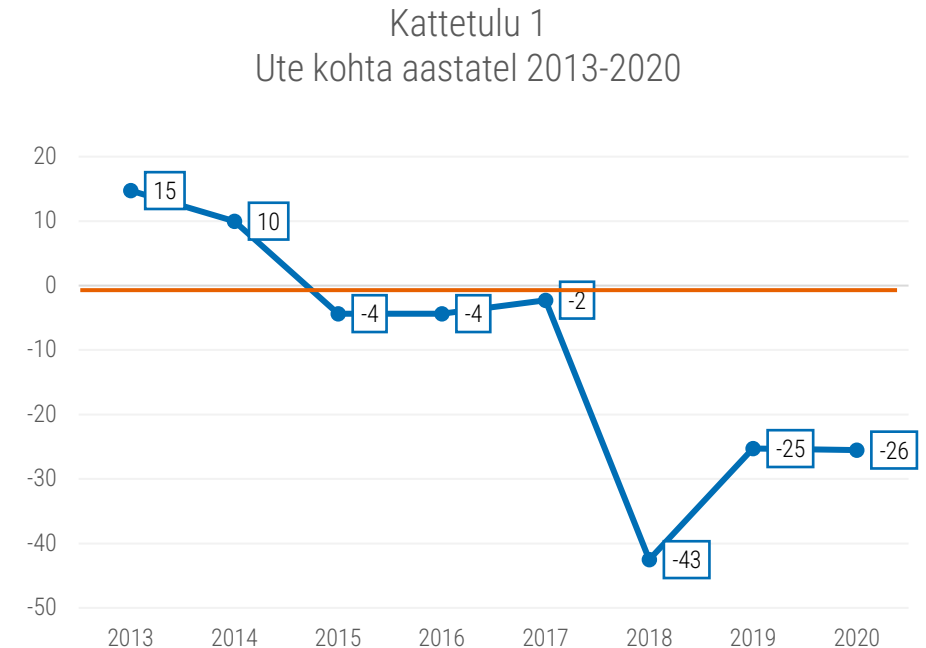
- Kogutoodangu väärtus lü kohta on kõrgem, taimekasvatustoodangul oluline osakaal
- Lamba- ja kitseliha toodangu väärtus lü kohta on kõrgem, lisa annab lamba- ja kitsepiima tootmine
- Toetustest (v.a investeeringutoetused) $\frac{3}{4}$ on sissetulekutoetused, mis suurendavad kogutoodangu väärtust 42-47% (vähemtootlikel 2-3 korda). Sissetulekutoetused vähenesid 2023. a võrdluses 2022. aastaga oluliselt.
- Saamata jäänud tulu hüvitavate toetuste osakaal $\frac{1}{4}$, suurendavad kogutoodangu väärtust 14-15% (alternatiiv intensiivistamine)
- Kasutab enam tasustamata tööjõudu, mille hinnanguline tasu suurendaks kulusid oluliselt, samas ettevõtjatulu tasustamata tööjõuühiku kohta positiivne ning kordades kõrgem kui madala tootlikkusega grupil
- Sisseostetud teenuste osakaal kuludes on väiksem
- Investeeringute aastane maht ja intressikulud väiksed

Kattetulu

Kattetulu arvestused loomakasvatuses võimaldavad leida tasuvuse ute kohta, selle eelduseks on:

- Karja struktuuri ja uuenduskeemi arvestamine
- Kuludena noorute soetamine, söödakulu (tugineb energiavajadusel), veterinaarkulu, pügamiskulu jmt
- Tulude poolelt liha realiseerimine ja vill (?) + toetused
- Arvesse ei võeta tööjõu ega muid püsikulusid, mis ei sõltu otseselt karja suurusest.

Viimane arvestus on avaldatud METK kodulehel 2020. a, kus ute (koos 0,44 noorloomaga) kattetulu oli **-25,5 eurot, selles ei ole arvesse võetud toetusi.**

Poliitika meetmed ja tulevik

PõKa 2030 VISIOON

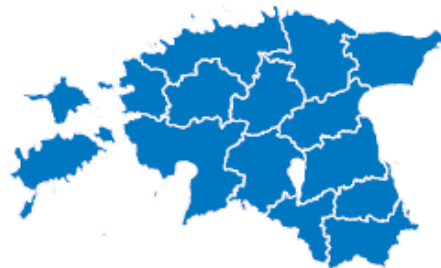
Eesti toit on hinnatud ja maal on hea elada!

ÜLDEESMÄRK

Eesti toit on eelistatud, keskkond ja elurikkus on hoitud,
toidusektori ettevõtted on edukad ning maa- ja rannakogukonnad on elujõulised

ALAEESMÄRK

Tark ja kestlik põllumajandus,
toidutootmine ja maaelu ning
ohutu toit ja hoitud keskkond

ALAEESMÄRK

Kestlik kalandus, mis tagab
kalandusvaldkonna
konkurentsivõime ja kalavarude
jätkusuutliku majandamise

Tegevussuunad

Põllu-
majandus-
keskkond

Taimetervis,
loomade tervis
ja heaolu

Toiduohutus

Kvaliteetsed
sisendid
põllu-
majanduses

Põllumajandus-
saaduste
tootmine,
väärimine ja
turustamine

Maa- ja
rannapiirkonna
areng

Teadus ja
innovatsioon
ning
teadmussiire

Kestlik
kalandus

Horisontaalsed arendusteemad

Biomajandus, eksport, keskkond ja maapiirkonna terviklik areng

Roheülemineku teekaart neljas põllumajandus- ja toidusektori valdkonnas

- Globaalsed trendid ja vajadused
- Visioon Eesti toidu tarneahelast aastal 2035
- Roheülemineku eesmärgid
- Roheülemineku tegevused:
  - Eesti põllumajandus- ja toidusektori üldvaates
  - Piima-, liha-, teravilja- ja aiandussektoris
- Võimalused uute ärimudelite loomiseks

Fookused teekaardis

1. **Keskkonna-, kliima-, loomade heaolualane nõustamine**
2. **Kohaliku loomasööda tootmine** - väiksem jalajälg – uued sordid ja kultuurid, metaani emissiooni vähendav sööt (uuringud, laborite võimekus, teadmussiire, nõuanne)
3. **Loomade heaolu** parandamine (loomakasvatuse kuvand!) – paremad pidamistingimused, bioturvalisus, karjatamine
4. **Kliima- ja keskkonnavalajälge vähendav tehnoloogia** - efektiivsem ressursikasutus - sõnnik väetisena; jääkidest biogaasi tootmine; piima, sõnniku soojusenergia ärakasutamine
5. **Tooraine ja kõrvalsaaduste kohapeal väärindamine** - keskkonnahoid vähema transpordi ning uute tehnoloogiate näol, mahe toorainest mahetooded, kõrgema lisandväärtusega toodete osakaalu suurendamine
6. **Mahelooma- ja linnukasvatuse edendamine**

ÜPP eesmärgid 2023-2027

Tõhustada arukat, vastupidavat ja mitmekesist põllumajandus-sektorit, mis tagab toiduga kindlustatuse

Edendada keskkonnahoidu ja kliimameetmeid ning panustada liidu keskkonna- ja kliimaeesmärkidesse

Parandada maapiirkondade sotsiaal-majanduslikku olukorda

Põllumajanduse ja maapiirkondade kaasajastamine **teadmiste edendamise ja jagamise, innovatsiooni ja digiülemineku abil** ning ergutades nende kasutuselevõttu

TAGADA ÕIGLANE
SISSETULEK

SUURENDADA
KONKURENTSIVÕIMET

TASAKAALUSTADA
SUUTLIKKUS
TOIDUAINETE
TARNEAHELAS

KLIIMAMUUTUSTE
VASTASED
MEETMED

KESKKONNAKAITSE

SÄILITADA
MAASTIKUD JA
BIOLOOGILINE
MITMEKESISUS

TOETADA
PÕLVKONDADE
VAHETUST

ELUJÕULISED
MAAPIIRKONNAD

KAITSTA TOIDU JA
TERTSIVE KVALITEETI

Sekkumised

Tootmine

- Pindala- ja loomatoetused
- Väikeste põllumajandusettevõtete arendamise investeeringutoetus
- Põllumajandustootjate investeeringutoetus
- Noorte põllumajandustootjate toetus

Väärindamine

- Toidutööstuste investeeringud
- Investeeringutoetus bioressursside väärindamiseks

Turustamine

- Lühikeste tarneahelate ja kohaliku turu arendamine
- Kvaliteedikavade arendamine ja müügiedendus
- Turuarendustoetus
- Eesti Toidu tutvustus ja müügiedendustegevused
- EL teavitus- ja müügiedendusmeede

Koostöö

- Tootjaorganisatsioonide tunnustamine ja arendamine
- Ühistulised investeeringud
- Innovatsioonikoostöö projektid – Euroopa Innovatsioonipartnerluse tegevusrühma projektid (suurprojektid, väikeprojektid, arendusosak)

Kvaliteedikavad kui müügiargument

Riiklikult tunnustatud kvaliteedikavad

- „Rohumaaveise liha tootmine“

- „Biosfääri programmiala rohumaaveis- ja lammas“

Peavad vastama järgmistele kriteeriumitele:

- ✓ lõpptoote eripära (nt eripärased kasvatus- või tootmismeetodid või lõpptoote kvaliteet);
- ✓ kvaliteedikava on avatud kõigile tootjatele;
- ✓ kvaliteedikava sisaldab siduvaid tootespetsifikatsioone ja nendele vastavust kontrollib avaliku sektori asutus või sõltumatu inspekterimisasutus;
- ✓ kvaliteedikava on läbipaistev ja tagab toodete täieliku jälgitavuse.

Liidu kvaliteedikavad

- EL-i mahelogo kandvad tooted

- Kaitstud päritolunimetus (KPN)

- Kaitstud geograafiline tähis (KGT)

- Garanteeritud traditsiooniline toode (GTT)

Kvaliteedikavad

Iirimaa

Bord Bia Quality Assurance Scheme: Sustainable Beef and Lamb Assurance Scheme (SBLAS)

Lambaliha tootjad, kes järgivad seda kava, toodavad kõrgekvaliteetset liha, mida tunnustatakse ka rahvusvaheliselt.

Kava eesmärgid:

- Säätlikkus
- Kvaliteet
- Loomade heaolu

Prantsusmaa

Label Rouge

Prantsusmaa kvaliteedikava, mis hõlmab kitse- ja lambaliha tootmist.

Keskendutakse:

- Liha maitseomadustele ja kvaliteedile
- Traditsioonilistele tootmismeetoditele
- Loomade heaolule

Suurbritannia

Red Tractor Assurance: Lamb standards

Kava tagab, et lambaliha on toodetud vastavalt kõrgetele standarditele.

Suurbritannia suurim ja tuntuim kvaliteedikava hõlmab:

- toiduohutust
- loomade heaolu
- keskkonnasõbralikke tootmisviise.

Tunnustatud tootjaorganisatsioonid

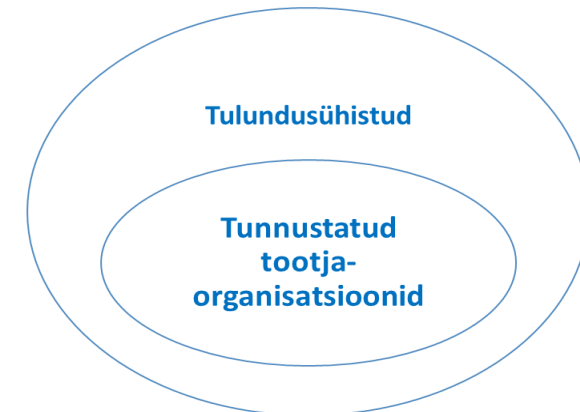
Tunnustatud tootjaorganisatsioon

- on loodud tootjate algatusel
- koosneb konkreetse põllumajandussektori tootjatest ja tegutseb nende juhtimisel
- tegeleb vähemalt ühe tegevusega (nt ühine töötlemine, turustamine, pakendamine, märgistamine, seadmete kasutamine)
- järgib konkreetset eesmärki (nt pakkumiste koondamine ja toodete turuleviimine, tootmise kavandamine)

Lamba- ja kitselihasektori TO

Tunnustamist võib taotleda tulundusühistu, mis:

- koosneb vähemalt 10 sõltumatust liikmest
- on tegutsenud vähemalt ühe majandusaasta
- on kolme majandusaasta keskmisena turustatud lamba- ja kitselihasektori toodet vähemalt 120 000 euro eest

ÜPP tulevik

✓ Euroopa Komisjoni Presidendi Ursula von der Leyen`i teise ametiaja põllumajanduse ja toidutootmise visoon ja prioriteetid tulevad esimese 100 päeva jooksul.

✓ Uue ametiaja (2024-2029) poliitilistes suunistes on märksõnadeks toiduga kindlustatus, vesi ja loodus

- põllumajandustootjate õiglane ja piisav sissetulek
- kliimaneutraalsuse saavutamine aastaks 2050
- kogu toidu väärtusahela konkurentsivõime tõstmine läbi innovatsiooni ja investeeringute
- põllumajandustootjate positsiooni tugevdamine tarneahelas
- rahvusvaheliste kohustuste õiglane ja tõhus elluviimine
- kliimamuutustega kohanemine

✓ ÜPP 2028+ Eesti seisukohtade ettevalmistamine

Kliimakindla majanduse seadus (eelnõu)

PÕLLUMAJANDUS

**Turvasmuldadel põllumaa
püsirohumaaks**

Märgalaviljelus

**Mineraalväetiste kasutamise
vähendamine**

**Piimaveiste karjatamise osakaalu
suurendamine**

Biogaasijaamade rajamine

**Biokütuste kasutamise soodustamine,
fossiilkütuste kasutuse vähendamine**

Maastike mitmekesistamine

Põllumajandussektori kasvuhoonegaaside heitkogus koosneb põllumajandusmaal, maaharimises ja loomakasvatuses tekkivatest kasvuhoonegaaside heitkogustest ning põllumajanduses kasutatavatest kütustest tekkivatest kasvuhoonegaaside heitkogusest.

KHG heite vähendamise eesmärk võrreldes 2022. aastaga:

- 2030. aastaks 14%;
- 2035. aastaks 17%;
- 2040. aastaks 18%.

Looduse taastamise määrus, agroökosüsteemid

Saavutatakse vähemalt kahe agroökosüsteemide näitaja kasvusuundumus

- rohumaaliblikate indeks
- orgaanilise süsiniku varu mineraalsetes põllumuldades
- mitmekesiste maastikuelementidega põllumajandusmaa osakaal

Saavutatakse põllumajandusmaastike linnustiku indeksi vajalikud tasemed 2030/2040/2050

Taastatakse kuivendatud turbaaladel asuvad põllumajanduses kasutatavad turvasmullad

- 30%-l sellistest aladest 2030. a, sh 1/4 määrutatakse; 40%-l 2040. a, sh 1/3 määrutatakse; 50%-l 2050. a, sh 1/3 määrutatakse. Põllumajandusmaa asemel võib määrutada turbakaevandamisaladel või muudel kuivendatud turbaaladel, põhjendatud juhtudel võib määrutada vähem. Määrutamise eesmärgid on LR-le. Põllumajandustootjatele ja eramaaomanikele on määrutamine põllumajandusmaal vabatahtlik.

Parandatakse tolmeldajate mitmekesisust ja saavutatakse hiljemalt 2030. a tolmeldajapopulatsioonide kasvusuundumus

Taastatakse maismaa-, ranniku- ja mageveeökosüsteeme sh pärandniite

Kokkuvõtteks

- Sektor kahaneb
- Majanduslik võimekus madal
- Riigi sekkumised?
- Tulevik – oluline roll keskkonnanäesmärkide täitmisel, rohumaade väärimisel

Koostööst algavad lahendused!

